

JAMIYATDA HUQUQIY ONG VA HUQUQIY MADANIYATNI YUKSALTIRISH

Narqulova Muqaddas Ulug‘bekovna

Xorazm viloyati yuridik texnikumi yuridik klinika rahbari,

Matyaqubova Manzura Shuxratovna

Xorazm viloyati yuridik texnikumi ARM rahbari,

Raxmanov Mavlonbek Maratdurdievich

Xorazm viloyati yuridik texnikumi o‘qituvchisi,

Matyaqubov Bekzod Qadamboyevich

Xorazm viloyati yuridik texnikumi o‘qituvchisi,

ANNOTATSIYA

Maqolada aholining huquqiy madaniyati muammolari yoritilgan. Aholining huquqiy savodsizligi, huquqiy hujjatlarning nomuvofiqligi, qonun ustuvorligi mafkurasining rivojlanmaganligi O‘zbekiston fuqarolarining huquqiy nigilizmining sabablari hisoblanadi. Ushbu muammolarni hal qilishda, jamiyatning huquqiy ongini va huquqiy madaniyatini yuksaltirishga qaratilgan turli chora-tadbirlar o‘tkazish zarurdir.

Kalit so‘zlar: huquqiy madaniyat, huquqiy ong, huquqiy nigilizm, rus jamiyati.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются проблемы правовой культуры населения. Правовая безграмотность населения, несогласованность правовых документов, неразвитость законности являются причинами правового нигилизма граждан Узбекистана. Для решения этих проблем необходимо принимать различные меры, направленные на повышение правосознания и правовой культуры общества.

Ключевые слова: правовая культура, правосознание, правовой нигилизм, российское общество.

ABSTRACT

The article deals with the problems of the legal culture of the population. The legal illiteracy of the population, the inconsistency of legal documents, the underdevelopment of the rule of law are the causes of the legal nihilism of the citizens of Uzbekistan. To solve these problems, it is necessary to take various measures aimed at increasing the legal awareness and legal culture of society.

Keywords: legal culture, legal awareness, legal nihilism, Russian society.

KIRISH

Hozirgi o'zbek jamiyati mamlakatdagi ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar tufayli yuzaga kelgan chuqur axloqiy, estetik va ma'naviy inqirozni boshidan kechirmoqda. Inqiroz fuqarolarning huquqiy ongida ham kuzatilmoqda: zamonaviy jamiyatda huquqiy nigilizm, anomiya, huquqiy madaniyatning yetishmasligi keng tarqalgan.

Afsuski, bugungi kunda zamonaviy O'zbekiston jamiyatidagi huquqiy madaniyatning nafaqat yuqori, balki o'rtacha darajasi haqida gapirish qiyin, chunki zamonaviy huquqiy ongning inqirozi ko'p jihatdan huquqiy madaniyatning pastligi bilan belgilanadi. Ommaviy axborot vositalarida puxta o'ylangan huquqiy targ'ibot, qonunchilik bazasidan keng foydalanish, fuqarolarni qonun ijodkorligi va huquqni muhofaza qilish faoliyatiga jalb etishning samarali shakllarini ishlab chiqish va amalga oshirish uni yanada oshirish imkonini beradi.

Huquq va qonun haqidagi bilimlarni tarqatish uchun davlat o'z ixtiyoridagi barcha vositalardan: adabiyot, san'at, ta'lim, cherkov, ommaviy axborot vositalaridan foydalanishi kerak.

Shaxs rivojlanishiga maqsadli ta'sir ko'rsatishning asosiy elementi huquqiy ta'lim bo'lib, u ko'p bosqichli va uzluksiz qurilishi kerak. U maktabda boshlanib, butun umr davom etishi kerak. Ayniqsa, yoshlarning huquqiy tarbiyasiga e'tibor qaratish zarur, chunki O'zbekistonning kelajagi yoshning qanchalik ta'lim va tarbiya olishiga bog'liq.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Yoshlarning huquqni muhofaza qilish organlariga yordam berishga munosabatini o'tkazilgan sotsiologik tadqiqotlar orqali tahlil qilish mumkin. Sotsiologik so'rovlarga ko'ra, quyidagilar aniqlandi:

- 16-20 yosh - 3,7%;
- 20-25 yosh - 25,1%;
- 25 yoshdan kattalar - 19,5%.

Va, o'z navbatida, yoshlarning 64% huquq-targ'ibot idoralari nafaqat ularning manfaatlarini himoya qilish uchun xizmat qiladigan tashkilot sifatida, balki, aksincha, ularni dushman sifatida qabul qilib kelmoqda. Qonun va huquqni tushunishda aniq qarama-qarshilik mavjud bo'lib, ikkinchisi ko'pincha zo'ravonlik bilan bog'liq. So'nggi paytlarda voyaga yetmaganlar tomonidan sodir etilgan huquqbuzarliklar soni sezilarli darajada oshgan, bu esa jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyat shakillanmaganligi haqida dalolat beradi [2].

Yoshlarning huquqiy ongini shakllantirishda turli ijtimoiy institutlar – oila, ta’lim muassasalari, davlat organlari, huquqni muhofaza qiluvchi organlar, jamoat tashkilotlari, madaniyat muassasalari ishtirok etishi zarur. Ularning sa’y-harakatlari hamjihat va tizimli bo‘lishi, xatti-harakatlari va ishlari qonun bilan tartibga solinishi kerak.

Ta’kidlash joizki, jamiyat huquqiy madaniyatining holati ko‘p jihatdan yuridik mutaxassislarning fuqarolarning huquqiy ongini shakllantirish borasidagi ishlardagi ishtiroki darajasi, shuningdek, ularning o‘ziga xos madaniyat darajasi bilan belgilanadi. Huquqiy ta’lim va targ‘ibot advokatlar kasbiy faoliyatining ajralmas qismiga aylanishi kerak, kasb huquqiy vositalarni mukammal egallashga asoslangan.

Mamlakatimizda fuqarolarni qonunlar to‘g‘risida xabardor qilish va ularning huquqiy madaniyatini oshirish bo‘yicha ko‘p ishlar qilindi: huquqshunos olimlar, huquqni muhofaza qiluvchi organlar amaliyotchilari, yuridik maslahatchilarni jalb qilgan holda faol ma’ruza va nashriyot ishlari xanuzgacha olib borilmoqdi. Bugungi kunda advokatlarning huquqiy ta’lim va huquqiy targ‘ibot ishlarida ishtirok etishi amalda ularning rasmiy burchi deb hisoblanmaydi. Amaldagi qonun hujjatlarini jamoatchilikka tushuntirish, ularda advokatlarning bevosita ishtirokida maslahatlar berish, ma’ruzalar o‘qish, matbuotda, televideniya va radio orqali so‘zlash huquqiy targ‘ibot va huquqiy ta’lim-tarbiya olib borish ham mumkin [3].

Huquqiy ta’lim muammolarini muvaffaqiyatli hal etish fuqarolarning huquqiy madaniyati va huquqiy tarbiyasi muammolarini faol ilmiy ishlab chiqish, sotsiologiya fanining tavsiyalarini kundalik amaliyotga joriy etish bilan uzviy bog‘liqdir. Olimlarni muammoning nafaqat nazariy asoslari, balki uning amaliy modellari ham qiziqtirishi kerak. Shunday qilib, so‘nggi yillarda huquqiy ta’lim va jamiyat huquqiy madaniyati o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir muammolari, fuqarolarning huquqiy ongini deformatsiyalashning turli jihatlari va boshqalar ilmiy izlanishlarga duchor bo‘ldi.

Muammoning ilmiy ahamiyati aholining huquqiy madaniyati, huquqiy ongini, huquqiy tarbiyasi va huquqiy savodxonligini oshirish muammolari bo‘yicha maxsus tadqiqotlar olib borish zarurligini ta’kidlaydi. Ular orasida yoshlar va boshqa toifadagi fuqarolarning huquqiy madaniyatini aniq sotsiologik tadqiq qilish ham butun mamlakatda, ham uning alohida hududlarida muhim o‘rin egallashi kerak. Ko‘rinishidan, bunday tadqiqotlarni o‘tkazish markaziy yuridik bo‘limlar, Adliya Vazirligi, O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim va fan vazirligi, shuningdek ularning ilmiy-tadqiqot muassasalari faoliyatida nazarda tutilishi mumkin. Ularni amalga oshirishda kadrlar malakasini oshirish bilan shug‘ullanuvchi yuridik va pedagogik muassasalar faol ishtirok etishi zarurdir.

Jamiyatning huquqiy madaniyati yuksalishi bilan ommaviy axborot vositalari alohida ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy sharoitda ular odamlarning ongiga katta ta'sir ko'rsatadi. Bu jurnalistlarning huquqiy madaniyatini yuksaltirishni taqozo etadi. Ommaviy axborot vositalari antimadaniyatining turli ko'rinishlari ko'plab nashrlarda va chiqishlarda uchraydi. Gap nafaqat huquqiy bilimlarda, to'g'rirog'i, ular yo'qligida emas, balki qonun, huquqiy tamoyillar, qonunchilik normalari bilan bog'liq. Ko'pincha ommaviy axborot vositalari barcha taqiqlarni to'liq inkor etgunga qadar qonuniy talablarga e'tibor bermaslikni aniq namoyish etadilar. Jurnalistik amaliyotda munosabatlarning butun palitrasi namoyon bo'ladi: huquqiy infantilizmdan (huquqiy beparvolik) huquqiy nigilizm (qonunni mensimaslik) orqali huquqiy negativizm (qonunni rad etish). Bu qonunga salbiy munosabatning shakllanishiga tahdid soladigan asosiy muammo sifatida qaraladi [3].

Yuqoridagi barcha muammolar bilan bog'liq holda, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi fuqarolarining yuqori huquqiy madaniyatini shakllantirish uchun biz quyidagi tadbirlarni tavsiya qilamiz:

1) ta'limni modernizatsiya qilish munosabati bilan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni bilan respublikada yuqori huquqiy madaniyatni rivojlantirish bo'yicha mintaqaviy dasturni ishlab chiqish va qabul qilish;

2) maxsus kurs dasturlarini joriy etish orqali maktab o'quvchilari va talabalarining huquqiy madaniyatini oshirish bo'yicha ijtimoiy-madaniy, shuningdek, huquqiy chora-tadbirlar ishlab chiqish va amalga oshirish;

3) sudyalarni, prokuratura, ichki ishlar organlari xodimlarini ushbu ishlarda faol ishtirok etishga jalb qilish, qonun hujjatlari targ'ibotini tashkil etish, maktab o'quvchilari va talabalarining huquqiy madaniyatini oshirish (amaliy seminarlar, davra suhbatlari va boshqalar) bo'yicha aniq chora-tadbirlar ishlab chiqish va amalga oshirish;

4) maktab o'quvchilari va talabalarining huquqiy tarbiyasiga alohida e'tibor qaratish;

5) qonunlar va boshqa normativ-huquqiy hujjatlarni aholiga yetkazish tizimini takomillashtirish, fuqarolar, korxonalar, muassasalar, tashkilotlarning huquqiy axborotdan erkin foydalanishini ta'minlash, shuningdek, bir qator boshqa chora-tadbirlarni amalga oshirish [5].

Bunday vaziyatdan chiqish uchun mamlakatimizda amalga oshirilayotgan o'zgarishlar jarayonini rivojlantirish va zamonaviy huquqiy madaniyat g'oyalari va qadriyatlarini amaliyotga tatbiq etishni davom ettirish, tashkil etishni yanada rivojlantirish, shakllarini takomillashtirish, davlat apparati va huquqni muhofaza

qiluvchi organlarning ish uslublari, ular faoliyatining demokratik tamoyillariga qat'iy rioya etish, chiquvchi axborotning ishonchliligi va ulardan foydalanish imkoniyatini ta'minlash; sudning nufuzini oshirish, uning mustaqilligi kafolatlarini mustahkamlash zarur.

XULOSA

Barcha davlat organlari, mansabdor shaxslar va fuqarolar tomonidan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga qat'iy rioya qilish uchun samarali choralar ko'rish zarur. Shaxsning huquqiy ongini va butun jamiyatning huquqiy madaniyatini yuksaltirish uchun aholining, erkinliklari ko'p jihatdan bog'liq, davlat xizmatchilarining huquqiy bilimi va huquqiy tayyorgarligini rivojlantirish va takomillashtirish ham zarurdir. Jamiyatimizning huquqiy ongini o'zgartirish uchun davlat jiddiy harakat qilishi kerak. Bu sa'y-harakatlar esa allaqachon qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar ijrosini ta'minlashda namoyon bo'ladi. Butun dunyoda davlat huquqiy davlatining ko'zgusi sifatida qaralayotgan mamlakatimiz sud-huquq tizimini bosqichma-bosqich takomillashtirish mumkin.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, huquqiy targ'ibotning puxta o'ylangan va samarali tizimigina jamiyatning huquqiy madaniyatini yuksaltirishga qodir bo'ladi, shuningdek fuqarolarning huquqiy ongini yuksaltirishga xizmat qiladi.

REFERENCES

1. Abukarimova G.N. Huquqiy ta'lim huquqiy madaniyatni shakllantirish vositasi sifatida // NamDU ilmiy axborotnomasi, 2020. №2.
2. Топилдиев Б., Смоленский Б. Хукукий давлатда адвокатлар ва фуқароларнинг хукукий маданиятини шакллантириш [Юристы и формирование правовой культуры граждан в правовом государстве] // Ички ишлар органлари ва ички қўшинларда тарбиявий ишнинг услубий муаммолари. Санкт-Петербург: Пётр, 2021.
3. Ниязова Н.Н. Ўзбекистонда фуқаролик жамиятининг шаклланиши шароитида хукукий маданиятнинг шаклланиши [Формирование правовой культуры в условиях становления гражданского общества в Узбекистане] . Қозон: Мир, 2019.
4. Рустамбеков И.И. Хуқуқ ва давлат умумий назарияси муаммолари [Проблемы общей теории права и государства]// МГУ. Хуқуқшунослик. – М.: НОРМА, 2019.